

ACC. N:R. M. 10168 : 1-13.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingel Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget, Ljååkra, Värmland

Socken: Fingel

Berättat av: Aug. Johansson

Uppteckningsår: 1946

Född år 1849 i Bygget, Fingel s:n

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kalendern och dess märkesdagar.

s. 1-13. N. M. 72.

Svar på frågelista 72 Kalendern och
dess märkesdagar. Meddelad av:

Fingal Johansson. Bygget, Sjöåkra, Värmland
Almanackan.

Det förekom i äldre tid hos fattigt
folk t.ex. hackstugusittare och ensam-
boende gamla att man inte hade
någon almanacka. Hade man
någon närboende granne som
ägde almanack så frågade
man denne "va ä" "dä" "pöä" "da
i da." Ofta togo de, som inte
hade almanack, fel på sön-
och högtidsdagar. Så t.ex. har det
förekommit att man stått på
logen och tröskat jultullen
då folk gått till attan, kommit
till kvällen långfredag eller

någon annan helgdag, o. s. v.
Almanackor köptes i stadens
bokläda, men man hade även
sådana att sälja i "ständer" på
marknaderna i Kärnan,
även kringvandrande kramhand-
lare (Knalls) hade almanackor att
sälja. Almanackan förvarades
i någon av smålådena innan-
för byråskåpet snedkläpt.

Almanackan studerades inte dag-
ligen, men åtminstone om söndagar-
na togs den fram och studerades.
Det gällde att hålla reda på när
det blev "nyttår" eller "nå" (= ny
och nedan) "når" kassan skulle
kalva härnäst. Man antecknade
närmligen i almanackan när

hassan sist "rissatt" = varit brunstig
och blivit "lajjdä" till Tjuräss," och
"hullän förä Tjurän" = betäckt.

Även antecknades av somliga när
"soann bråatts" = varit brunstig och
betäckt av ornen, men en del
gubbar hade en annan metod
att hålla reda på detta faktum.

Samma dag man varit hos ornen
med suggan skar man en skära
helt nära nagelbandet på sin
ena tummenagel, och när 16 veckor
voro gånna var skäran utväxt
och kunde klippas bort, och suggan
var vid den tidpunkten färdig att
"grisa" = föda ungar, om det ville
sin väl. Vidare antecknades av
somliga att man antecknade

uppgifter om väderleken, om det varit
regn eller torra årka eller hagel,
snö eller barfrant, stark källd eller
värme o.s.v. Det har berättats att
kvinnor då^{de} märkt att de varit
i gräns utmärkt med en prick för
datum i almanackan för att på ett
ungefär kunna hålla reda på
när den glädjande tilldragelsen
kunde vara att vänta.

En piga som varit ute på mid-
sommarsnatten och haft kärlekslek
med sin pärtnan, frågade någon
tid därefter sin matmor när en
ko som hållits (= betäckt) midsommars-
natten komme att kalva. Pigan hade
ingen almanack men hon visste
att den tid som kvinna eller ko

gingo i välsignat tillstånd voro lika
(40 veckor)

De väderleksuppgifter som före-
kommo i äldre tid satte man ingen
eller ringa tillit till, de slogo ju
sällan in. Så t.ex. förekommer i 1868
års almanacka bl.a. att juli månad
samma år skulle falla normalt med
regn och så blev det istället det torr-
aste väder som man kunde minnas,
och då sådana väderleksuppgifter från
och med 1869 uteslötas i almanackan
var det inte många som saknade
dem.

Sommarhalvåret började vid
vårdagjämningen (den 19 mars)
Vinterhalvåret vid höstdagjämning-
(den 18 September) Månader som ej
samma anfällo med de vaniga månaderna:

t. ex. rättnåden (tiden 24 juli
22 Augusti) skann på vissa
ny: skårsnytt = årets första
ny. Den sk. veckoräkningen
har förekommit i orten
och förekommer ännu i viss
mån av ortens äldre jord-
brukare. "Veckoräkningen"
börjar den 6 April, då den
trettande veckan börjar. Den
13 April börjar tolfte veckan. Det är
lämpligt att borden urdes endera
av dessa veckor var vårrågen.
Den 20 April börjar 11:te veckan. Under
denna veckan är det lämpligt att så vår-
vete. Man räknar alljämt baklänges
till den 6 juli. Tidpunkten för gamla
minniskan på vilken

Tidpunkt veckoräkningen avslutas.
Potatis sättes i 10:de veckan. Havre i
9:de - 8:de eller 7:de veckan och kornet
i 6:de veckan. En trötting, eller som
det ook i orten kallas "räpp" är 13
veckor = ett kvartal. Man indelar
året efter vissa arbetsperioder så:
Vintern: januari och Februari
månader. Förvåren, av somliga
även kallad sidvintern: mars och
april. Våren = maj, juni. Skörden:
juli. Rågskörden: augusti.
Havreskörden: September. Oktober,
November och December = hösten
Naturmärken.

Om en arm burs guta vumpar
i våren var detta goda kornetecken
Om våren sågs dröppja var det

tid att böja vårarbetet.

"Våroxen" = Spindelväv mellan ett
par gärdsgårdstöras, glimmande
dagdroppar i spindelväven.)

Slätterarbetet borde böja då slätter-
gubben (Amica montana) hade slätt
sina drängar = då slättergubbens
sidartänglar buro blomknappar.

Kött skulle insåltas då det bläste
från norr, ty då bevarades detta
kött länge friskt och gott.

När det bläste från öster eller väster
var det bra att så rätta och plantera.
Bläste det från söder eller nordväst
var det gott fiskerädd.

När göken låtit höra sig på våren
kunde man böja äta rått pläsk
(spökpläsk) men inte förut.

Märkesdagar:

Var det vackert solskin Vincentii dag
(22 januari) så trodde man det blev ett
gott äringår. Mattiei dag (25 Februari)
kastade "mattis" den hete stenen i
vattnet och den frätte på isen både
underifrån och ovanpå.

Om Bengts dag var regning så blev
det en regning våt vår. Om det frös
vårfrudagsnatten så blev det sedan
40 frostnätter. Om man varit med
en ko hos Guren, vårfrudagen, kunde
hon väntas kalva julafton.

Tiburtius var årets första rommar dag
Markus dag, och de två därnäst
kallades gånge dagar. Dagarna med
namnsdagsförteckningen: "Lara,
Margareta, Johanna, Maydalena,

Ennå, Kristina kallades prun-
timmersveckan (i målet även "pessä-
vekan") Allmogem har sedan gam-
malt ansett denna vecka inne-
fatta en merändels mulen och
regnig tid. Regn på Margareta-
dagen ansågs förorsaka mazel
på nätter. Sjuravardagen den
27 juli var en bemärkelsedag
så tillvida, att sådant väder det
var sjuravare-dagen det blev
det sedan de närmast efterföljande
sju veckorna, och sov man
länge på sjuravardagens morgon
så blev man sedan morgon-
sömnig hela den återstående
delen av året. En annan
av juli månads bemärkelse-

dagar var afopsdagen
(den 29 juli). Var hösträden =
rägen avgången vid brik-
dagen (den 18 Maj) så ansågs
rägen vara mogen vid afops-
dagen. Gav brik aks, gav Olle
kaka, och för många lant-
män var den dagen efterlängtat.
Ty vanligen voro spannmåls-
lagren slut vid denna tid på
året. Den 10-11.-12 Augusti voro
och Lemärkelredagar, ty då var
vårare framt att bepara.
Var Laurentius-dagen (10 Aug.)
vacker så betydde detta att det
blev en god höst. Gamla
vårprudagen (15 Aug.) hade
ock sin betydelse, man trodde

nämligen att om det regnade denna dag, så blev det sedan regnigt under de närmast efterföljande 14 dagarna.

Tillägg.

Kräkenedan kallades det nedan som kom efter första sommarny. (Sommaren började Tiburtidagen.)

Svarlenyet kallades det ny under vilket valarna byggde sina bon.

Om det t.ex. var regnigt den ena månaden, så kunde det blifva

ACC. N:R M.10168:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den andra månaden, det blev
"genväder" sade man.

13

Trettonde-dagen kallades "gamla
julapton."

6 juli = gamla midsommar.

6 April = gamla vårprudagen.